

כינוס רשות המחקר וההערכה KEd - 2018

יום שני כח' טבת תשע"ח | 15 בינואר 2018

סדר היום

התכנסות	9:00 - 8:30
ברכות - פרופסור לאה קוזמינסקי , נשיאת המכללה	9:15 - 9:00
מליאה - 5 הרצאות קצרות סבב ראשון	10:15 - 9:15
הפסקה	10:30 - 10:15
מליאה - 5 הרצאות קצרות סבב שני	11:30 - 10:30
הפסקה	12:15 - 11:30
הרצאות קצרות במושבים מקבילים	13:15 - 12:15
הפסקה	13:30 - 13:15
בהמשך למליאה - שאלות ותשובות בשני מוקדים מקבילים	14:30 - 13:30
נעילת הכינוס	14:45 - 14:30

מכללת

קי

המכללה
האקדמית לחינוך

Kaye.ac.il

בשילוח החינוך

ועדת היגוי הכינוס של רשות המחקר וההערכה KEd-2018

ד"ר מארק אפלבוים –יו"ר ועדת הכינוס	
ד"ר מירב אסף	גב' תמר מילשטיין
גב' רגינה בן שטרית	מר ליאור סולומוביץ
ד"ר אולזין גולדשטיין	ד"ר וורדה סעדה
ד"ר אמנון גלסנר	גב' ילנה פורטנוב
ד"ר אורית הוד-שמר	מר יורם פרץ
ד"ר ערגה הלר	פרופ' לאה קוזמינסקי
ד"ר יהודית זמיר	ד"ר חיה קפלן

תוכן העניינים:

עמוד	תקצירי המליאה
	מליאה – סבב א
4	הרצאה 1 – ד"ר אורית הוד שמר, ד"ר עדית שר ופרופ' יניב פוריה, אוניברסיטת בן גוריון, "זה כמו משחק שמסביר" – תפיסת ילדי הגן את חווית הביקור במוזיאון
5	הרצאה 2 – דוקט' רגינה בן שטרית, ד"ר אינה סמירנוב וד"ר מגדה שישקה, אוניברסיטת אופולה, פולין, פרויקט "טנדס" בהוראת אנגלית כשפה זרה בהכשרת מורים (TLTT): הוראת אנגלית לסטודנטים בעלי צרכים מיוחדים
7	הרצאה 3 – ד"ר אמנון גלסנר, הזרת המוכר: הוראה מזמנת חשיבה יצירתית וביקורתית
8	הרצאה 4 – גב' אפרת אבדי, תפקיד סוכני החיברות – על התמדה של נערות בענפי ספורט הנתפסים כגבריים ועל הפרישה מהם
9	הרצאה 5 – ד"ר חאלד אלסייד, ד"ר אברהם אלבדור וד"ר חיה קפלן, ללכת נגד הזרם - אסטרטגיות התמודדות של מורים בדווים חדשים עם חווית הדיכוי מצד מנהל/סגל ביה"ס
	הפסקה
	מליאה – סבב ב
10	הרצאה 6 – ד"ר יהודית סלפטי-כהן, הוראה בצמד (Co-Teaching) בתוכנית "אקדמיה כיתה"
12	הרצאה 7 – ד"ר וורדה סעדה גרגס, שיחות וז'אנר סביב פעילות חוץ בגנים – תוכנית עבודה בהתנסות בגני שגב שלום
13	הרצאה 8 – ד"ר תרצה לוין, ד"ר יהודית סלפטי וד"ר איברהם אבו עג'עג', מתחילים בשנה א' - הובלת שינוי פדגוגי בהכשרת מורים במכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי
14	הרצאה 9 – דוקט' ילנה פורטנוב נאמן, פרופ' מרים עמית, אוניברסיטת בן גוריון בנגב, פיתוח גישה אסטרטגית לפתרון בעיות מתמטיות בעזרת הוראה מפורשת
16	הרצאה 10 – ד"ר מירב אסף, המקלדת והעט: כותבים אחרת אך לומדים באותו אופן

עמוד	תקצירי ההרצאות קצרות במושבים מקבילים
	מושב 1: יו"ר ד"ר שרון שטיינברג
17	ד"ר עדנאן ג'ריביע, מימדים גלויים וסמויים של הקול הנרטיבי והמיצוב החברתי של פרחי-הוראה ערבים-בדואים בדרום הארץ
19	ד"ר אברהם אסמעיל אבו עג'אג', דילמות, חסמים וקשיים בתהליך קליטתן והשתלבותן החברתית והלימודית של סטודנטיות ערביות בדואיות במוסדות להכשרת מורים בישראל
20	ד"ר דפנה גרנית דגני, קידום רכיבי אקספלורציה באמצעות ארבעת הדיאלוגים בקורס "החממה" שבתוכנית להכשרת מורים – "שבילים"
	מושב 2: יו"ר דוקט' ליאור סולומוביץ
22	ד"ר אסתר אפללו, הלוח האינטראקטיבי ואינטראקציה בהוראת המדעים ביסודי
24	ד"ר ורד יפלא-וישקרמן, " פשוט ללמוד מהטבע "הוראת ביומימיקרי לפרחי הוראה במכללה האקדמית לחינוך על שם קיי
25	ד"ר עיסא אלפחל וד"ר וג'יה דאהר, מכללת אלקאסמי, בקה אלגרבייה, המוטיבציה של התלמידים ללמוד מקצועות מדעיים בבתי הספר הערביים בישראל
	מושב 3: יו"ר דוקט' בשמת בר נדב
26	דוקט' אסמעיל אלמחדי, תהליך יצירת דוגמאות נגדיות ואידוגמאות בהוראת המתמטיקה בקרב פרחי הוראה
27	ד"ר נאדר חילף, ידע מתמטי של מורים לגבי הגדרות בגיאומטריה
28	ד"ר דורון נרקיס, הרציונל שבבסיס קורס מתקדם בירלאומי "אנגלית למטרות בינאום"
29	ד"ר ארנון בן ישראל, מאורח חיים לנוף תרבותי: תפקיד החקלאות בייצור המקום ב'כפרבר' הנגבי
	מושב 4: יו"ר ד"ר יהודית זמיר
30	ד"ר אמאל אבו סעד, מחקר בהוראת נושאים בתורשה ובגנטיקה בהקשר של תופעת נישואי קרובים ומחלות גנטיות בחברה הבדואית כבסיס לשינוי עמדות
31	ד"ר איריס גיל, תוכנית חינוכית חדשה לשיפור היציבה ושיפור איכות החיים בקרב סטודנטים
32	ד"ר קלאודיה אנבה, מי שומר על איכות הקול של המורים בישראל?

"זה כמו משחק שמסביר" - תפיסת ילדי הגן את חווית הביקור במוזאון

ד"ר אורית הוד-שמר, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי

ד"ר עדית שר, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי

פרופ' יניב פוריה, אוניברסיטת בן גוריון בנגב

מוזאונים, כמרחב חינוכי בלתי פורמאלי הפכו בשנים האחרונות למקום המספק חוויה רב-חושית אינטראקטיבית. האפשרות לגעת במוצגים ולחקרם מגבירה את המוטיבציה של הילדים, לשוב ולבקור במוזאון (Pace & Tesi, 2004 ; Rönkkö, Aerila & Grönman, 2016). סקירת הספרות מלמדת כי גוף הידע הקיים בנושא חוויית הביקור של ילדים במוזאון מתבססת רובה ככולה על נקודת המבט של המבוגר תוך התעלמות, כמעט מוחלטת, מקולו של הילד (Poria & Timothy, 2014). מטרת המחקר הנוכחי היא ללמוד את תפיסתם של ילדי גן (5-6) את חוויית הביקור במוזאון, לכן הילד המבקר במוזאון וחוויותיו הם מושא המחקר; וזאת בשימת דגש לממד החינוך והלמידה ולממד השפה. לימוד המסתמך על קולם של הילדים יכול להשליך על פיתוח תכניות חינוכיות רב-תחומיות וניהול מושכל של חווית הביקור במוזאון.

במחקר השתתפו 30 ילדי גן חובה (בנות ובנים), מדרום הארץ וממרכז. הילדים רואיינו באמצעות ריאיון אישי חצי-מובנה שפותח לצורך המחקר. הריאיון כלל שאלות העוסקות בהגדרת מוזאון, בזיכרון חוויית הביקור, בסוגיות הקשורות לניהול מוזאון, במדריך ובהעדפת ביקור במוזאון על פני פעילויות פנאי אחרות.

הממצאים הראשוניים מלמדים שילדים יודעים, לתפיסתם, מהו מוזאון, ומרביתם אף ביקרו במוזאון. הילדים מספקים הגדרה מילולית למוזאון, רכיבי ההגדרה מתייחסים לדרכי ההתנהגות במוזאון, למרחב הפיזי של המקום, לזמן ("עתיק" לעומת "חדש") ולסוגי המוצגים. הילדים תופסים את המוזאון כמקום שמאפשר למידה והנאה (בשפתם "כיף") תוך התייחסות למרכיבים בחוויית הביקור. בכינוס נדון במשמעויות החינוכיות של ממצאים אלה.

מקורות:

- Pace, S., & Tesi, R. (2004). Adult's perception of field trips taken within grades K-12: Eight case studies in the New York metropolitan area. *Education*, 125(1), 30-40.
- Poria, Y., & Timothy, D. J. (2014). Where are the children in tourism research? *Annals of Tourism Research*, 47, 93-95.
- Rönkkö, M. L., Aerila, J. A., & Grönman, S. (2016). Creative inspiration for preschoolers from museums. *International Journal of Early Childhood*, 48(1), 17-32.

פרויקט "טנדס" בהוראת אנגלית כשפה זרה בהכשרת מורים (TLTT):

הוראת אנגלית לסטודנטים בעלי צרכים מיוחדים

גב' רגינה בן שטרית, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי

ד"ר אינה סמירנוב, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי

ד"ר מגדה שישקה, אוניברסיטת אופולה, פולין

לגישת הלמידה "טנדס" יתרונות בהכשרת מורים לאנגלית. גישה זו מאפשרת למתמחים באנגלית ולמורים בשנת הסטאז' בארץ ובמדינות שונות שיתוף בידע ובחוויות. היא משקפת את המודעות הבין-תרבותית בהוראה שלהם, היא עשויה להוביל הן למצוינות מקצועית (Tomlison, 2016) והן לפיתוח גישה רפלקטיבית להוראה (Salomão, 2011) וכן ליצירת חומרים דידקטיים (The European Trainer Teacher Tandem, 2017). עם זאת, מידת ההצלחה של למידת ה"טנדס" תלויה, בין היתר, בארגון ובבחירת התוכן של הלמידה.

מחקר זה נעשה בשיתוף פעולה בין מכללת קיי, ישראל ואוניברסיטת אופולה בפולין. באופן ספציפי יותר, מתמחים להוראת אנגלית המגיעים מרקע לשוני ותרבותי שונה: יהודים, ערבים ופולנים ישתתפו בתוכנית לימוד "טנדס" תוך התמקדות בהוראת אנגלית לתלמידים בעלי צרכים מיוחדים (Students with Special Educational Needs - SEN). בפרזנטציה זו אנו מבקשים להציג את הפרויקט על למידת "טנדס" ואת תוצאות שלב הפיילוט של הפרויקט.

לתכנון פרויקט TLTT קדם שלב פיילוט, שמטרתו הייתה לאתר נושאים אפשריים ללמידה בין מתמחים, לזהות את הצרכים, לקבוע את רמת המודעות התרבותית והידע על היבטים מוסדיים ובלשניים בהוראת אנגלית כשפה זרה במדינה השותפה.

שיתוף הפעולה יעשה בשימוש בסקיפ ובאמצעים טכנולוגיים נוספים שיאפשרו למתמחים לאנגלית מישראל ומפולין להגדיר את מטרותיהם לגבי מיומנויות הוראת האנגלית לתלמידים בעלי צרכים מיוחדים (SEN), ללמוד על הוראת אנגלית לתלמידים בעלי SEN, לעשות רפלקציה על התנסותם ומחקרם (Nijakowska, 2010 ; Kormos & Smith, 2011), ולדון בנושאים הקשורים להבדלים תרבותיים, חינוכיים ובלשניים.

לשם תכנון הפרויקט, הועבר שאלון ל-14 מתמחים מפולין. מהשאלון עולה כי יש להתמקד בנושאים האלה: הרחבת הידע בתחומים של הוראת אנגלית לתלמידים בעלי צרכים מיוחדים (SEN), שיטות הוראה שונות והתמודדות עם אתגרים בהוראת אנגלית ותפיסות לגבי הלומדים. הצורך בפרויקט כמו TLTT המתבסס על ראיית המורה לאנגלית כמודע חברתית ותרבותית לתהליכי הלמידה של שפה זרה המתרחשים בהקשר ספציפי (Cross, 2010). לכן, הפרויקט TLTT הוא הבסיס להבנה טובה יותר של המורכבות של הוראת אנגלית כשפה זרה (במיוחד לתלמידים בעלי צרכים מיוחדים SEN).

- Cross, R. (2010). Language teaching as sociocultural activity: Rethinking language teacher practice. *The Modern Language Journal*, 94(3), 434-452.
- Kormos, J., & Smith, A. M. (2011). *Teaching languages to learners with specific learning difficulties*. Clevedon : Multilingual Matters.
- Nijakowska, J. (2010). *Dyslexia in the foreign language classroom*. Clevedon : Multilingual Matters.
- Salomão, A. C. B. (2011). Collaborative language learning in teletandem: A resource for pre-service teacher education. *Profile*, 13(1), 139-156.
- The European Trainer Teacher Tandem (ETT Tandem) project funded by the European Union within the framework of the Erasmus+ programme “Cooperation and Innovation for Good Practices Strategic Partnerships for vocational education and training”. Retrieved October 31, 2017, from <http://ett-tandem.eu/>
- Tomlison, C. A. (2016). Teaching in tandem: A reflection. *Educational Leadership*, 1, 90-91.

הזרת המוכר: הוראה מזמנת חשיבה יצירתית וביקורתית

ד"ר אמנון גלסנר, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי

נושא המחקר נוגע לרעיון ה'הזרה' או 'הזרת המוכר' שבמקורו מיוחס לויקטור שקלובסקי, משורר מהזרם הפורמליסטי הרוסי שטען כי תפקידה המרכזי של האומנות הוא לעשות 'הזרה' של המציאות (להפוך את מה שמוכר לזר). בדרך זו הוא מבקש שהאומנות תסייע לנו להבחין במורכבות של המציאות כדי להרחיב את מגוון המשמעויות הנובעות ממנה. מבחינה זו, כל פעולת הוראה הנעשית כדי לאפשר ללומדים להתבונן מחדש על מה שנלמד (כסוג של מציאות) ולהבחין בצדדים ובהיבטים אחרים שלו כדי להרחיב את המשמעויות הנובעות ממנו מייצגת אפשרות של שימוש במנגנון 'הזרת המוכר'. כך ניתן להתמודד עם חסמים תבניתיים של התנהלות הישרדותית (גשטאלטית) ושל קיבעון תפיסתי (dual process theory) שמדכאים את היכולות היצירתיות ואת החשיבה הביקורתית של האדם.

מטרת המחקר היא לזהות ולארגן דרכי פעולה פדגוגיות מעשיות להוראה ברוח ה'הזרה'. תרגול של מיומנות ונטייה לראות את אותם הדברים אבל אחרת מאפשר הפעלת חשיבה יצירתית וחשיבה ביקורתית הן בלמידה של כל יצירה, אירוע, תופעה, תיאוריה וחוק שנלמדים והן בתהליכי פתרון בעיות וקבלת החלטות בחיים בכלל, ומכאן חשיבותו של המחקר.

המחקר מחדש ביצירת החיבורים בין הרעיון התיאורטי של ה'הזרה' לבין עולם העשייה החינוכית בפועל. המחקר הוא איכותני בשיטתו. הוא שואב מליקוט של רעיונות פרקטיים ומהתנסויות של אנשי חינוך. הנתונים הגולמיים ייאספו מתוך רעיונות של אנשי חינוך ותלמידים; אנשי חינוך הן מהחינוך הפורמלי, כאלו שמלמדים בתחומי דעת שונים, הן מהחינוך הבלתי פורמלי, הן מבתי ספר והן ממכללות לחינוך. קבוצות מיקוד של אנשי חינוך ותלמידים ישמשו כלי המחקר העיקרי. בקבוצות אלו יאורגנו מפגשי סיעור מוחות כדי להציף מגוון רחב של אפשרויות יישום. גם רעיונות ומקורות מרשת האינטרנט ישמשו לזיהוי וארגון דרכי פעולה.

תפקיד סוכני החברות – על התמדה ונשירה של נערות מענפי ספורט הנתפסים

גבריים

גב' אפרת אבדי, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי

בני אדם נשכרים מספורט ופעילות גופנית. אורח חיים פעיל מקטין את הסיכון לפיתוח מחלות כרוניות ומשפר את ההערכה העצמית, וערך עצמי גבוה נמצא כמקטין את הסיכוי להתנהגות מסוכנת בגיל הנעורים. על אף יתרונות אלו, מספר הנשים המשתתפות בספורט יורד באופן דרמטי בגיל הנעורים; במיוחד בענפי ספורט הנתפסים כגבריים.

ספורט הנתפס גברי מיוחס לענפי ספורט הכוללים אגרסיביות, מגע וקשיחות. מאחר שמאפיינים אלו מקושרים עם התפקיד המגדרי הגברי, רווחת התפיסה שהשתתפות בספורט גברי אינו מתאים לנשים. צמצום ההתנסויות לבנות על בסיס תפקיד מגדרי מקטין את סיכוייהן לגלות עניין ולגלות את כישורן.

סוכני החברות הם אנשים בעלי השפעה על תהליכי הסוציאליזציה של האחר, במקרה זה על השתתפות נערות בספורט גברי. השפעת הסוכנים נעשית על ידי פונקציות של תמיכה: מתן תוקף, תמיכה בערך העצמי, תמיכה רגשית, תמיכה חומרית, מתן מידע והשתתפות משותפת. סיפוק רמות שונות של פונקציות התמיכה מעצב את תפיסת הנערות בנוגע לתפקידן המגדרי וכתוצאה מכך את תפיסת כשירותן באשר להשתתפותן בספורט גברי.

המחקר התמקד בהבדלים בפונקציות התמיכה: (1) בין נערות שעסקו בספורט גברי לבין נערות שעסקו בספורט נשי; (2) נערות שהתמידו ונערות שפרשו מספורט גברי בגילי ההתבגרות המאוחרת; (3) נערות אמריקאיות ונערות ישראליות שהשתתפו בספורט גברי.

איסוף המידע נעשה באמצעות שאלונים – בחלקם סגורים ובחלקם פתוחים. 118 משתתפות אמריקאיות ו-28 משתתפות ישראליות נתבקשו לדרג את פונקציות התמיכה שקיבלו מסוכני החברות. ניתוח התוצאות נעשה על ידי סטטיסטיקה תיאורית והשוואה בין קבוצות. החלק הפתוח נותח באמצעות ניתוח תוכן.

ממצאי המחקר הראו כי פונקציות התמיכה היו גבוהות יותר אצל נערות שהשתתפו בספורט גברי, אצל נערות שהתמידו בהשתתפות בספורט בתקופת הבגרות ואצל נערות אמריקאיות.

ללכת נגד הזרם – אסטרטגיות התמודדות של מורים בדוויים חדשים עם חווית הדיכוי מצד מנהל/סגל ביה"ס

ד"ר חאלד אלסייד, ד"ר אברהם אלבדור וד"ר חיה קפלן, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי

המחקר התמקד במוטיבציה של מורים ערבים-בדואים בשלב הכניסה להוראה והתבסס על תיאוריית ההכוונה העצמית (Ryan & Deci, 2017). שאלת המחקר התמקדה במאפיינים המוטיבציוניים-חוויתיים של מורים בדואים חדשים מנקודת המבט של סיפוק או אי-סיפוק הצרכים הפסיכולוגיים הבסיסיים: שייכות, מסוגלות ואוטונומיה. השתתפו 80 מורים מתמחים ומורים חדשים, מתוכם 68 מילאו שאלונים פתוחים ו-12 מורים רואיינו בריאיון עומק מובנה למחצה. המחקר נעשה במסגרת של פרדיגמה איכותנית-ביקורתית.

הממצאים מצביעים על כך שהמורים החדשים הם קבוצה מוחלשת, שסובלת מאי-סיפוק הצרכים הפסיכולוגיים, ובעיקר "דיכוי אוטונומיה". המורים ציינו שאחת ההשלכות של דיכוי הצרכים התבטאה באימוץ דרכים שונות להתמודדות עם המציאות המורכבת, כגון **העברת מסרים של התנגדות למנהלים – "הצורה הפוליטית"**. באמצעות אסטרטגיה זו הם תיארו מצב של עמידה על זכויותיהם והצבת גבולות לבעלי הסמכות בבית הספר. ה"צורה פוליטית" שומרת על כבוד הממונה וסמכותו. דרך זו מיועדת להרתיע את הממונה ולהסביר לו שהמורה מכיר ומבין את הנהלים ואת זכויותיו. אסטרטגיה אחרת הייתה **יציאה כנגד הזרם – מרדנות גלויה**. מרדנות זו כרוכה בשבירת הכללים והחוקים של בית הספר. אסטרטגיה שלישית הייתה **התעלמות מהנעשה בבית הספר, בדידות מבחירה (נסיגה והימנעות)**. תגובה זו חיזקה את תחושת הניכור והבדידות של המורים.

כמחקר ביקורתי המחקר נותן במה לקולות החלשים\מוחלשים מתוך רצון לחולל שינוי. הממצאים מצביעים על הצורך בשינוי מהותי בדרכי הקליטה של מורים חדשים בבתי הספר הבדואים ומחזקים את תהליכי ההתערבות שמובילה היחידה לכניסה להוראה במכללת קיי, שבמרכזם חממות יישוביות, ויצירת קהילות לקליטה מיטבית של מורים חדשים.

מקורות:

Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2017). *Self-determination theory: Basic psychological needs in motivation, development, and wellness*. New York, London: The Guilford Press.

"הוראה בצמד" (Co-Teaching) בתוכנית "אקדמיה כיתה"

ד"ר יהודית סלפטי-כהן, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי

נושא המחקר: התרומה של "הוראה בצמד" במסגרת התוכנית "אקדמיה כיתה" להתפתחות המקצועית של פרחי הוראה.

בתוכנית "אקדמיה-כיתה" המורה המכשיר והסטודנט הלומד בשנה ג' עובדים בצמד (co-teaching). "הוראה בצמד" היא מערך ארגוני והוראתי שבו שני מורים עובדים בשיתוף פעולה בכיתה רגילה ומטרתו לספק הזדמנויות למידה לקבוצות של תלמידים בכיתה הטרוגנית, לייצר הזדמנויות לביטוי אישי ולזמן ריבוי נקודות מבט (Cook & Friend, 1995). המודל נשען על הכשרת המורים בדגם PDS המתבצע בקהילות לומדים ומדגיש למידה התנסותית (Woodgate-Jones, 2012). ל"הוראה בצמד" יש מצד אחד יתרונות גם ברמת המורה המכשיר וגם ברמת הסטודנט (Austin, 2001), ומצד שני יש לא מעט אתגרים אשר צריך לתת עליהם את הדעת (נייר עמדה מסכם של צוות חשיבה, 2017).

מטרת המחקר היא לבחון את תרומתה של דרך הכשרה חדשה זו לפרחי הוראה בשנה ג' ואת השפעתה על התפתחותם המקצועית.

מחקר זה מתבסס על מחקר איכותני ומתמקד ב"הוראה בצמד" ככלי מרכזי בתהליך ההכשרה. החידוש נובע מכך שהוא מחקר פעולה של מדריכה פדגוגית בשטח ומתבסס על הדרכה והכוונה לפני השיעור, על תצפית בפועל ועל משובים על השיעור.

המחקר מתבסס על שימוש בכלים משולבים (איכותניים וכמותיים). זהו מחקר פעולה שבדק את תרומת ההתערבות של מדריכה פדגוגית לקידום ה"הוראה בצמד" בשני בתי ספר בבאר שבע שבהם שולבו 12 סטודנטיות. איסוף הנתונים נעשה באמצעות ראיונות עומק חוזרים, קבוצות מיקוד (עם 36 סטודנטים מכלל המחזור), רפלקציות וצפייה בשיעורים.

מתוך הממצאים עולה כי לא כל המורות המכשירות שיתפו פעולה. חלקן גיבשו מודל מקדם למידה עבור הסטודנט והן יכולות להוות דוגמה (5 מתוך 12), חלק אחר של המורות עבדו בצמד באופן חלקי (3 מתוך 12) ומורות אחרות (4 מתוך 12) לא התערבו כלל בשיעור או התערבו רק בטיפול בבעיות משמעת.

המסקנה העיקרית שעולה מתוך המחקר היא כי יש צורך בפיתוח מודעות לחשיבות ההכשרה בצמד כחלק מההתפתחות המקצועית של פרחי ההוראה. כמו כן, חשוב להכשיר את המורים המכשירים בעקרונות של עבודה בצמד מעבר להכשרה הניתנת כיום.

נייר עמדה מסכם של צוות חשיבה, 2017

- Austin, V.L. (2001). Teachers' beliefs about co-teaching. *Remedial and Special Education*, 22, 245-256.
- Cook, L. & Friend, M. (1995). Co- Teaching: Guidelines for Creating Effective Practices. *Focus on Exceptional Children*, 26,3.
- Woodgate-Jones, A. (2012). The student teacher and the school community of practice: An exploration of the contribution of the legitimate peripheral participant. *Educational Review*, 64(2), 145-160.

שיחות וז'אנר סביב פעילות חוץ בגנים – תוכנית עבודה בהתנסות בגני שגב שלום

ד"ר וורדה סעדה גרגס, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי

אקלים גן מיטבי הוא סביבה חברתית-לימודית בטוחה, תומכת, שוויונית ואסתטית המקדמת את התפתחותו של כל ילד. פעילות בגינה ופעילות חוץ הן מקור הראה לשיח ילדים סביב נושאים חברתיים שונים (אפלבי, 1978). המפגש בגינה יוצר סביבה עשירה שבה מתקיימת פעילות חוקרת של מחנכים ושל ילדים על הרגלים, על תרבות, על מנהגים ועוד. לפי זלצן (2000) שיח נוצר כאשר יש ניצוץ בין שני מוחות. במחקר על סוגיית השיח בין ילדים בדואים בגנים, במהלך ובעקבות הפעילות בגינה ופעילות החוץ, נאספו 72 שיחות של ילדים ע"י תצפיות והקלטות שונות. השיחות נותחו לפי עקרונות של ניתוח שיח והן חולקו לשלוש סוגיות: שיחות הסבר, שיחות סיפור ושיחות דיון (בלום קולקה וחמו, 2010). המחקר הראה ש- 18% משיחות הילדים סווגו כשיחות דיון מדעי שבהן ילדים מפתחים שיח הדדי מתמשך בינם לבין עצמם. לעומת זאת 36% משיחות הילדים סווגו כהסבר עם אלמנטים מדעיים לחבר כתגובה לשאלה שנשאלה. קרוב למחצית השיחות (48%) סווגו כשיחות סיפור. ילדים סיפרו סיפורים מחיי המשפחה ומחיי היום-יום שלהם כדי להתחבר לעמיתיהם בגן. ממצא זה הראה שסביבת משחק חוץ-מבני מעודדת את הילדים לשיח הכולל אלמנטים תרבותיים מגוונים המביאים להתחברות בין עמיתים יותר מאשר לשיח מדעי.

מקורות

- אפלבי א' (1978). מושג הסיפור אצל הילד. בתוך: נ. פלד (2000). **מדיבור לסיפור** (143-180). ירושלים: כרמל.
- בלום קולקה, ש' וחמו, מ' (2010). **ילדים מדברים: דפוסי תקשורת בשיח עמיתים**. הוצאת מט"ח.
- פריש, י' (2012). **הגננת כמנהלת גן וכמנהיגה חינוכית**. המכללה האקדמית הדתית לחינוך, חיפה: כותר.

מתחילים בשנה א' – הובלת שינוי פדגוגי בהכשרת מורים במכללה אקדמית

לחינוך ע"ש קיי

ד"ר תרצה לוי, ד"ר יהודית סלפטי וד"ר אברהם אבו עג'אג, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי

מטרות הצגה זו הן לתאר את התהליכים המקבילים של שיתופיות, מעורבות ולמידה פעילה בין המרצים עצמם ובין המרצים והסטודנטים בתהליך הלמידה בקורסי חינוך של שנה א' במכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי; להראות ממצאים בעקבות מחקר משולב איכותני שנערך עם הסטודנטים בתהליך למידה מבוססת פרויקטים (PBL) ולהציג ממצאים של סקר שנערך עם מדגם אקראי של סטודנטים.

מחקר זה עסק בשילוב "למידה מבוססת פרויקטים" בהכשרת מורים של סטודנטים בשנה א'. מתוך ההתנסות עלו השאלות: האם ראוי שגישה זו תשולב בתהליך ההכשרה כבר בשנה א'? ואם כן, במה חשיבותה ומה תרומתה להמשך תהליך ההכשרה בשנים הבאות?

מן המחקר עולים שלושה ממצאים מרכזיים שעליהם הצביעו הסטודנטים: 1. נמצאו הבדלים מהותיים בדרך ההוראה המועדפת; 2. נמצא כי חווית שיתוף הפעולה ועבודת הצוות היו חשובים בעיני הסטודנטים; 3. נמצאו חילוקי דעות ביחס לקריטריונים להערכת הפרויקט – בין ההערכה האישית לבין ההערכה הקבוצתית.

תובנות המחקר מצביעות על כך שחשוב להכשיר פרחי הוראה לעבודה בלמידה שיתופית מפני שהיא חלק בלתי-נפרד מעבודת המורה. כמו כן, חשוב לטפח את המוטיבציה ולהגביר את הרצון בקרב סטודנטים בשנה א' להכיר שיטות הוראה חלופיות, כמו למידה מבוססת פרויקטים (PBL) ואף להתנסות בהן. יש צורך להעמיק את הידע של הסטודנטים בנושא הערכה כדי שהדיון בהגדרת הקריטריונים להערכה יהיה מבוסס יותר.

מילות מפתח: הכשרת מורים, תהליכי למידה פעילה, שיתופיות, רלוונטיות, למידה מבוססת פרויקטים (PBL)

פיתוח גישה אסטרטגית לפתרון בעיות מתמטיות בעזרת הוראה מפורשת

גב' ילנה פורטנוב נאמן, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי

פרופ' מרים עמית, אוניברסיטת בן גוריון בנגב

לימוד אסטרטגיות מתמטיות לפתרון בעיות הוא תהליך חשוב לפיתוח "גישה ורוח אסטרטגית" (Perkins & Jay, 1996; Tishman). תלמידים השולטים במגוון רב של אסטרטגיות יכולים לקדם את החשיבה ואת הלמידה שלהם ולהפוך לפותרים מהירים, יעילים ואינטליגנטיים יותר (האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים, 2009). לפי ה-Wall Street Journal, המיומנות החשובה בקרב העובדים בתעשייה היום היא היכולת לחשוב באופן אסטרטגי. למרות ההצהרות הברורות של חשיבות הנושא, ידוע מעט מאוד על האופן שבו חשיבה אסטרטגית מתפתחת, וגם תחום האסטרטגיות הוכנס רק מעט לתוך הלימוד הבית ספרי (Ramirez et al, 2016). בנוסף, ישנו דיון בקרב חוקרים ועובדי הוראה על האופן שבו יש ללמד אסטרטגיות בדרך האפקטיבית ביותר כדי שהתלמיד ישלוט בהן (Laski et al, 2013; Pressley & Woloshyn, 1995).

מטרת העל של מחקר זה היא לפתח בקרב תלמידים גישה אסטרטגית לפתרון בעיות. המחקר מתמקד בפיתוח של מודל לגישה אסטרטגית שמבוסס על מודלים לחשיבה אסטרטגית בעולם העסקים, על תורת המשחקים ועל מודלים של פתרון בעיות (Polya, 1957; Liedtka, 1998). לצורך תהליך הלימוד של האסטרטגיות המתמטיות לפתרון בעיות, כמו רקורסיה, הוכחה על דרך השלילה ועוד, בחן המחקר שתי גישות הוראה: ההוראה המפורשת וההוראה הבלתי מפורשת.

המחקר נערך בקרב 234 תלמידים מכיתות ו' ו-ז' המשתתפים במועדון המתמטי "קידומטיקה". תהליך הלימוד נמשך שישה חודשים וחזר על עצמו במשך ארבע שנים. עבור המחקר פותחה תוכנית ייחודית ללימוד אסטרטגיות ונעשה שימוש בשיטות משולבות (mix methods) לצורך ניתוח הנתונים.

ממצאי המחקר הראו כי בשלוש מתוך ארבע האסטרטגיות שנלמדו, תלמידים שלמדו בגישה המפורשת הצליחו באופן מובהק יותר מתלמידים שלמדו בגישה הלא מפורשת. בנוסף, נמצא כי שימוש בהוראה מפורשת לא קיבע את אופן החשיבה אלא להפך. נמצא כי 61% מהתלמידים השתמשו באסטרטגיות בצורה שונה מזו שהוצגה להם. התלמידים הפכו לפותרים פעילים ואקטיביים והם הבינו את המשמעות של האסטרטגיות ושלבי הפתרון שלהן ופיתחו אותן לפי ראיות עיניהם, ובכך פיתחו גישה ורוח אסטרטגית.

ממצאי המחקר יכולים לסייע למורים ולחוקרים בהבנה שאסטרטגיות לפתרון בעיות יכולות להילמד כבר בגיל צעיר. גישת ההוראה המפורשת הוכיחה את עצמה כמסגרת הוראה המתאימה ללימוד אסטרטגיות. בהתבסס על המודל שפותח לפיתוח גישה אסטרטגית נמצא, כי בעזרת תוכנית לימוד והוראה מותאמת תלמידים יכולים לפתח את הגישה האסטרטגית שלהם ולטפח אותה.

האגף לתכנון ולפיתוח תוכניות לימודים (2009). **אסטרטגיות חשיבה מסדר גבוה: מסמך מנחה למתכנני תוכניות לימודים ארציות ומקומיות ולמפתחי חומרי למידה**. ירושלים: משרד החינוך, המזכירות הפדגוגית.

Laski, E. V., Reeves, T. D., Ganley, C. M., & Mitchell, R. (2013). Mathematics Teacher Educators' Perceptions and Use of Cognitive Research. *Mind, Brain, and Education*, 7(1), 63-74.

Liedtka, J. M. (1998). Strategic thinking: Can it be taught? *Long Range Planning*, 31(1), 120-129.

Tishman, S., Perkins, D., & Jay, E. (1996). *The thinking classroom: Learning and teaching in a culture of thinking*. Jerusalem, Israel: The Branco Weiss Institute for Development of Thinking.

Pressley, M., & Woloshyn, V. (1995). *Cognitive strategy instruction: That really improves children's academic performance* (2nd ed.). Cambridge, MA: Brookline Books.

Ramirez, G., Chang, H., Maloney, E. A., Levine, S. C., & Beilock, S. L. (2016). On the relationship between math anxiety and math achievement in early elementary school: the role of problem solving strategies. *Journal of experimental child psychology*, 141, 83-100.

המקלדת והעט: כותבים אחרת אך לומדים באותו אופן

ד"ר מירב אסף, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי

תהליכי כתיבה נחקרים זה עשרות שנים. המודל המוכר ביותר, גם כיום, הוא זה של הייז ופלאוור (Hayes & Flower, 1980). לטענתם, הכתיבה נוצרת בתהליך שהוא לינארי ביסודו (שלב מוביל לשלב) ורקורסיבי (תהליך החוזר על עצמו עד השגת היעדים). התהליך מורכב משלושה שלבים - הכותבים **מתכננים** את הטקסט בהתבסס על זיכרונות של תוכן, סוגה, שפה, נמענים ותהליכים; לאחר מכן הם **מייצרים** טקסט; ולבסוף הם **משפרים** אותו בפעולות של עריכה והגהה. מודל זה ואחרים נכתבו בעקבות מחקרים שנעשו בכתיבה על נייר. אלה גם מהווים את הבסיס לתוכניות להוראת הכתיבה, כולל זו של משרד החינוך – ראשית תכנון מדוקדק, לאחר מכן כתיבה, טיוטה של התוכן ולבסוף הגהה (משרד החינוך, אין תאריך).

אולם במחקר שנערך בקרב 40 סטודנטים על תהליך כתיבה באמצעות תמלילן, עולה תמונה שונה. באמצעות תוכנת "הריגול" Inputlog כל פעולות הכתיבה נוטרו ואלה מוינו לפעולות של תכנון, של כתיבה ושל עריכה. נמצא כי מרבית התכנון נעשה בהתחלה ומרבית העריכה נעשית בסוף. אולם התהליך אינו לינארי – התכנון הראשוני מצומצם, ופעולות של עיצוב והגהה נעשות כבר בשלב מוקדם בתהליך. הכתיבה נוצרת "במיקרותרהליכים" של תכנון-כתיבה-עריכה בתתי-יחידות מצומצמות (למשל במשפט). מספר בעיות נוצרות בעקבות תהליך שכזה. למרות זאת, איכות הכתיבה אינה נפגעת, אולי בגלל תכונות מפצות שיש לתמלילן (גישה למידע ולמילונים, פעולות עריכה פשוטות ועוד). בנוסף קיימות אפשרויות ייחודיות לכתיבה ממוחשבת – כתיבה שיתופית ושעתוק טקסטים של אחרים, עיצוב ויזואלי ועוד. כך, תוכניות הלימוד אינן משקפות את תהליכי הכתיבה של הלומדים והן אינן מקדמות כתיבה שמתאימה לסביבה הממוחשבת. מכיוון שמרבית הטקסטים שאנו יוצרים כיום הם דיגיטליים, חשוב לבחון שוב את תהליך הכתיבה. בהרצאה זו אציע דרכים לכתיבה תוך התחשבות בחולשות ובחוזקות של התמלילן.

מקורות

משרד החינוך (אין תאריך). **תכנית הלימודים בעברית, תהליכי כתיבה**. נדלה מתוך http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Tochniyot_Limudim/Ivrit/PirkeyHatocnit/havannaHaba/taalihei ktiva.htm

Hayes, J. R., & Flower, L. S. (1980). Identifying the organization of writing processes. In L. W. Gregg & E. R. Steinberg (Eds.) *Cognitive Processes in Writing* (pp. 3-30). Hillsdale N.J.: Lawrence Erlbaum.

מימדים גלויים וסמויים של הקול הנרטיבי והמיצוב החברתי של פרחי הוראה

ערבים-בדואים בדרום הארץ

ד"ר עדנאן ג'ריביע, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי

בעשורים האחרונים חלה עלייה במספר הצעירות והצעירים הבדואים, שבחרים לעסוק בהוראה, ולשם כך הם פונים ללימודים במוסדות להשכלה הגבוהה (Abu-Saad, 2016). מטרת מחקר זה היא לחקור את הקול הקבוצתי (הגלוי והסמוי) והמיצוב החברתי של פרחי הוראה בדואים בדרום הארץ, כפי שהוא עולה מאירועים בעלי משמעות שהם חוו בעבר. המונחים 'קולי' ו-'מיצוב' בשיח קרובים זה לזה. קולה של קבוצת אנשים מושמע בשיח המופק על-ידם בעת שהם ממצבים ממדים שונים של זהותם ביחס לאחרים וביחס להקשר שבו הם מתפקדים (קופרברג, 2016).

קבוצת המשתתפים כללה 30 פרחי הוראה (14 גברים ו-16 נשים), שלומדים במכללה רב-תרבותית בדרום הארץ. המכללה מזמנת מקום מפגש כמעט ראשון בין שתי אוכלוסיות שלומדות במסגרות חינוך נפרדות. מערכת החינוך הבדואית בנגב סובלת מקשיים רבים המונעים מהצעירים ומהצעירות הבדואים להגיע לאקדמיה, כך שהמשתתפים במחקרנו משתייכים, אם-כן, לעשירון העליון שהצליח להגיע לאקדמיה (Abu-Saad, 2016).

איסוף הנתונים, נעשה באמצעות שאלון נרטיבי לפי טכניקת "חייך הם ספר" (McAdams, 1993). המשתתפים התבקשו לכתוב את סיפורי חייהם בערבית. כדי לזהות, לתאר ולפרש את הקול הנרטיבי ואת המיצוב הקבוצתי הגלוי והסמוי – השתמשנו בניתוח תוכן וניתוח שתיקה כאמצעי מיצוב (אפרת, 2014; שמעוני, 2016). השילוב הפרשני של ממצאי שני הניתוחים אפשר לנו לבנות ממדים גלויים וסמויים של הקול הנשי והקול הגברי של המשתתפים.

הקול הנשי ממצב את עצמו בנחישות ביחס להקשר של המסורת הבדואית והחברה הישראלית. לקול זה שני מאפיינים בולטים שעוזרים לנשים לשרוד את האפליה המגדרית, לחזק את הביטחון העצמי שלהן ולגבור על הקשיים: הצטיינות בלימודים והתמודדות אקטיבית שנשענת על הלמידה מתוך התנסויות העבר בדרך לאקדמיה. לעומתן, הקול הגברי הממצב את עצמו ביחס לחברה הבדואית שמקנה לו חופש ואוטונומיה והחברה הישראלית שמגבילה במידה רבה את העתיד המקצועי שלו, מְדווח בהרחבה על הקשיים, אך אינו מתייחס להתמודדות איתם או ללמידה מתוך ההתנסות.

בכנס נציג את ממצאי המחקר בהרחבה, נפרש את ההבדלים בין הקול הנשי והגברי ונצביע על התרומה היישומית, התיאורטית והמתודולוגית של המחקר.

מקורות

- אפרת, מ' (2014). **מדברים שתיקה: עיון בלשוני כשתיקה באמצעי הבעה**. ירושלים: הוצאת מאגנס.
- קופפרברג, ע' (2016). **"פשוט לגעת בשמיים": ניתוח שיח משלב שפה פיגורטיבית**. תל אביב: הוצאת מכון מופ"ת.
- שמעוני, ש' (2016). תאוריה מעוגנת בשדה. בתוך נ' צבר-בן יהושע (עורכת). **מסורות וזרמים במחקר האיכותני: תפיסות, אסטרטגיות וכלים מתקדמים** (עמ' 141-178). תל אביב: הוצאת מכון מופ"ת.
- Abu-Saad, I. (2016). Access to high education and its socio-economic impact among Bedouin Arab in Southern Israel. *International Journal of Educational Research*, 76, 96-103.
- McAdams, D. (1993). *The stories we live by*. New York, NY: Guildford Press.

דילמות, חסמים וקשיים בתהליך קליטתן והשתלבותן החברתית והלימודית של

סטודנטיות ערביות בדואיות במוסדות להכשרת מורים בישראל

ד"ר אברהם אסמעיל אבו עג'אג', המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי

בשנים האחרונות אנו עדים לנהירה גדולה של סטודנטיות ערביות בדואיות לספסלי האקדמיה. מספרן המועט של סטודנטיות אלו בפקולטות השונות באוניברסיטאות לצד העלייה החדה במספר הסטודנטיות הבוחרות במקצוע ההוראה במכללות להכשרת מורים בא מתוך רצון אישי ומשפחתי. מקצוע ההוראה נחשב לאחד האמצעים החשובים ביותר בקרב סטודנטיות ערביות בדואיות בהקשר של התפתחות אישית ומקצועית. לכן השכלה גבוהה בקרב סטודנטיות אלו נחשבת לאחד הכלים החשובים לשבירת המחסום החברתי והתרבותי בחברה הבדואית, והוא מאפשר את הצטרפותן למעגל החברתי אזרחי.

בד בבד עם כניסתן של סטודנטיות להשכלה הגבוהה עולים דילמות, קשיים, חסמים ואתגרים רבים. על פי מחקרים רבים, קשיי הקליטה וההשתלבות של הסטודנטיות מובילים לתחושת אינוחות, תסכול ותחושת זרות.

מחקר זה בוחן את הגורמים לדילמות, לחסמים ולקשיים בתהליך הקליטה וההשתלבות של הסטודנטיות הערביות הבדואיות במוסדות להכשרת מורים בארץ. במחקר הושם דגש על ההיבט החברתי והלימודי גם יחד. במחקר השתתפו 200 סטודנטיות ערביות בדואיות הלומדות במוסדות להכשרת מורים בארץ הגרות ביישובים הבדואים בנגב.

המחקר הוא מחקר כמותני תוך שימוש בשני כלי מחקר: (א) שאלון סוציו-דמוגרפי שמטרתו לספק מידע לגבי הרקע האישי של הנבדקות; (ב) שאלון קשיים, דילמות ושירותי עזר שכלל 28 שאלות, ובהן התבקשו הנבדקות להצביע על קשיים ודילמות וכן את השירותים והעזרים שהן נעזרות בהם.

מתוך ממצאי המחקר עולה כי השפה היא קושי מרכזי והוא משליך על תהליך הקליטה וההשתלבות של הסטודנטיות הערביות במוסדות להכשרת מורים. הקושי בשפה מקשה מאוד על תחושת היכולת בתחום הלימודי ומשליך על ההיבט החברתי-תרבותי.

קידום רכיבי אקספלורציה באמצעות ארבעת הדיאלוגים בקורס "החממה"

שבתוכנית להכשרת מורים "שבילים"

ד"ר דפנה גרנית- דגני, מנהלת המרחב הדרומי של המכון לחינוך דמוקרטי וראש תוכנית "שבילים" במכללת קיי

בהרצאה אציג את אחת המתודות העיקריות בחינוך הדמוקרטי בתהליכי הכשרת מורים – מתודת ה"חממה". זוהי קבוצה פעילה שמתרחשים בה תהליכי שינוי אצל איש החינוך, ובהם פיתוח של זהותו המקצועית. שדה המחקר הוא התוכנית "שבילים", תוכנית לימודים המתקיימת במכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי בבאר שבע בשיתוף המכון לחינוך דמוקרטי.

במהלך ההרצאה אסביר כיצד באים לידי ביטוי המרכיבים של הדיאלוג האקספלורטיבי בקורס "החממה" (בהיבטים: פער רלוונטי, תמיכה, הנחיה), מה המשמעות המטפורית של תהליכי הבניית הזהות בקרב סטודנטים המשתתפים בקורס "החממה" כאנשי חינוך? וכן אילו אתגרים כרוכים בתהליך "החממה" בעיני הסטודנטים?

במחקר שערכתי, השתמשתי בפרדיגמה האיכותנית כדי לבחון תופעות אישיות, חברתיות ותרבותיות (קסן וקרומר נבו, 2010). המחקר מתבסס על רפלקציות שכתבו הסטודנטים (שקדי, 2003). השתתפו במחקר 35 סטודנטים, 8–9 מכל שנתון.

תהליך "החממה" מאפשר לסטודנטים מורטוריום, ותהליכי הלמידה וההתנסות מזמנים להם רפלקציה בנוגע לתפיסות, למטרות ולערכים האישיים שלהם. בין השאר, שאר חברי הקבוצה, החוממת והסביבה משקפים להם אם ערכים אלו מקובלים עליהם. בהמשך למחקרים קודמים בנושא (Kaplan & Flum, 2010), הסטודנטים ציינו שקורס "החממה" תרם להבנה שלהם את עצמם ולפיתוח הזהות המקצועית שלהם כאנשי חינוך יותר מכל קורס אחר. אומנם סטודנטים שונים התמקדו במרכיבים שונים של התהליך (שיחה עם החוממת, ההפקה האישית), אך מרביתם דמו זה לזה בכך שראו בתהליך שעברו תהליך מכוון וייחודי בתוכנית ההכשרה על אף האתגרים והקשיים שנכרכו בו. אם כן, ייתכן שיש לשלב תהליכים של עיצוב זהות בליווי חונך בתהליך הכשרת מורים גם בתוכניות אחרות.

מילות מפתח: זהות, אקספלורציה, דיאלוג, דיאלוג האקספלורטיבי

מקורות:

- דביר, ר' ושוורצברג, י' (עור'). (2014). **עיר דמוקרטית: עיר חינוך במאה ה-21**. תל אביב: המכון לחינוך דמוקרטי.
- הכט, י' ורם, א' (2008). הדיאלוג בחינוך הדמוקרטי: מהעצמה אישית לאקטיביזם חברתי. בתוך נ' אלוני (עורך), **דיאלוגים מעצימים בחינוך ההומניסטי** (עמ' 342–376). תל אביב: הקיבוץ המאוחד.
- ספקטור-מרזל, ג' (2016). רפלקציה של סיפור חיים בהכשרה למקצועות האנוש: היבטים תיאורטיים ופרקטיים. בתוך נ' דביר וא' גדרון (עור'), **פדגוגיה נרטיבית** (עמ'). תל אביב: מכון מופ"ת.
- פלום, ח' (1995). **מתבגרים בישראל: היבטים אישיים, משפחתיים וחברתיים**. תל אביב: רכס.
- צבר-בן יהושע, נ' (1999). **המחקר האיכותני בהוראה ולמידה**. תל אביב: מודן.
- קסן, ל' וקרומר נבו, מ' (עור') (2010). **ניתוח נתונים במחקר איכותני**. באר שבע: הוצאת הספרים של אוניברסיטת בן-גוריון.
- שקדי, א' (2003). **מילים המנסות לגעת: מחקר איכותני – תיאוריה ויישום**. תל אביב: רמות.
- Berg, B. L. (2007). *Qualitative research methods for the social sciences* (6th ed.). Boston: Pearson.
- Cunningham, I., Bennett, B., & Dawes, G. (Eds.). (2000). *Self-managed learning in action: Putting SML into practice*. Aldershot, England: Gower.

הלוח האינטראקטיבי ואינטראקציה בהוראת המדעים ביסודי

ד"ר אסתר אפללו, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי

השימוש בלוח האינטראקטיבי (לו"א) גובר בשנים האחרונות בבתי הספר ברחבי העולם והפופולריות שלו עולה בקרב מורים (Future Source Consulting, 2010). זהו לוח גדול, המחליף את הלוח הרגיל בכיתה, הוא רגיש למגע, מחובר למחשב ולמקרן, מציג תמונה מושכת וצבעונית ומאפשר הפעלות מגוונות, דוגמת עריכת מניפולציות על טקסט כמו מחיקה, צביעה ושמירה, שילוב של תמונות, סרטונים, אפליקציות, תוכנות, דפי WEB ועוד. ללו"א פוטנציאל פדגוגי רב-עוצמה וכפי שניתן להבין משמו, לוח זה נתפס ככלי התורם לאינטראקציה בכיתה (Ozdemir, 2009; Digregorio & Somyurek, Atasoy, 2010). ספרות המחקר מחלקת את האינטראקציה בכיתה לסוגים שונים ומדרגת אותה בסולם הנע מאינטראקציה שבשליטת המורה ועד לאינטראקציה דיאלוגית המבטאת למידה משותפת של המורה והתלמיד (Beauchamp & Kennewell, 2010). מחקרים מציעים באופן עקבי להעמיק את האינטראקציה הדיאלוגית, שעשויה לקדם אצל הלומד תהליכים קוגניטיביים עמוקים (Ford & Wango, 2012).

אף שחלפו יותר מ-10 שנים מאז הכנסת הלו"א לכיתות בתי הספר ברחבי העולם ולמרות ההשקעה הכספית הרבה, נערכו רק מחקרים אמפיריים מעטים שבדקו באופן ישיר את תרומת הלו"א להוראה וללמידה. במיוחד מעטים המחקרים הנוגעים לאינטראקציה בכיתה. יתרה מכך, במחקרים אלו הממצאים אינם חד-משמעיים ולעיתים סותרים. חלקם הראו שהלו"א מעודד אינטראקציה ואחרים טענו שהאינטראקציה בשילוב הלו"א שטחית ושהמורים משתמשים בלו"א בעיקר לפרזנטציה ולהוראה פרונטלית (Somekh et al., 2005). מכאן, שאלת תרומתו של הלו"א לאינטראקציה בכיתה נותרה פתוחה למחקר אמפירי.

במחקר זה נבדקו מאפייני האינטראקציה בשיעורים עם הלו"א. באמצעות תצפיות שיטתיות ומובנות על 26 שיעורים במדעים בבית הספר היסודי נבדקו סוגי האינטראקציות והיקפן וארגוני הלמידה ושכיחותן. הממצאים הראו שהמורות השתמשו בכלים שונים של הלו"א באופן שוטף, אבל רוב הלמידה התקיימה במליאה, בהוראה פרונטלית. השיעורים התנהלו בעיקר באינטראקציה שבשליטת המורה והממוקדת במורה. בנוסף, נבדקו עמדותיהם של 62 תלמידים בנוגע ללמידה עם הלו"א. התוצאות הראו שאף על פי שהתלמידים לומדים כבר חמש שנים עם הלו"א, התלהבותם לא פחתה. הם אף טענו, בסתירה לממצאי התצפית, שהלו"א תרם ללמידה הפעילה ולאינטראקציה בכיתה. ממצאי המחקר מעלים שאלות נוקבות על מקומו של הלו"א בקידום האינטראקציה בכיתה.

- Beauchamp, G., & Kennewell, S. (2010). Interactivity in the classroom and its impact on learning. *Computers & Education*, 54(3), 759–766.
- Digregorio, P., & Sobel-Lojeski, K. (2010). The effects of interactive whiteboards (IWBs) on student performance and learning: A literature review. *Journal of Educational Technology Systems*, 38, 255–312.
- Ford, M., & Wango, M. B. (2012). Dialogic framing of scientific content for conceptual and epistemic understanding. *Science Education*, 96, 369–391.
- Future source Consulting. (2010). *Interactive displays/ICT products market quarterly insight state of the market report: Quarter 4*. Unpublished market research. Dunstable, UK: Author.
- Somekh, B., Underwood, J., Convery, A., Dillon, G., Lewin, C., Mavers, D., Saxon, D., & Woodrow, D. (2005). *Evaluation of the DfES ICT test bed project, annual report*. Education & Social Research Institute, Manchester Metropolitan University.
- Somyurek, S., Atasoy, B., & Ozdemir, S. (2009). Board's IQ: What makes a board smarter? *Computers & Education*, 53, 368– 374

"פשוט ללמוד מהטבע" – הוראת ביומימיקרי לפרחי הוראה במכללה האקדמית

לחינוך על שם קיי

ד"ר ורד יפלא-וישקרמן, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי

הרעיון העיקרי של הביומימיקרי הוא שיש בטבע פתרונות מדהימים לצרכים שונים, ולכן כדאי מאוד לבדוק אותו כמקור ידע לפתרונות מקיימים. התחום מזוהה כמנוע חדשנות בכל תחומי החיים. במחקר זה פותחה תוכנית לימודית ייחודית וחדשנית לפרחי הוראה מצטיינים מתחומי דעת שונים כדי לחשוף אותם לענף חדשני זה ולאפשר להם להכיר וללמוד את תחום הביומימיקרי מההיבט המדעי והפדגוגי. ההוראה בקורס התבססה על למידה מבוססת פרויקטים ועל למידה מבוססת מקום. התוכנית כללה אירועי למידה ייחודיים, סיורים, סדנאות והתנסויות מעשיות ייחודיות במעשה ההוראה. בסיום הקורס הקימו הסטודנטים שביל למידה ביומימטי בגן המכללה. בשביל יש שילוט ותחנות הפעלה בנושא התאמת בעלי חיים וצמחים לנגב.

מטרתו של מחקר זה הייתה לבדוק את עמודותיהם של פרחי הוראה כלפי תוכנית הלימודים בנושא ביומימיקרי במכללה, חשיבותה ומידת הרלוונטיות של התוכנית מנקודת מבטו של פרח ההוראה. עוד בדק המחקר אם יש הבדל בעמדות אלו של הלומדים בין קבוצות המגזרים השונים וההתמחויות השונות. המדגם כלל 26 סטודנטים שלמדו בתוכנית המצוינים (רג"ב – ראש גדול בהוראה). הסטודנטים מילאו שאלון דיווח עצמי בתחילת הקורס ובסופו. ממצאי המחקר הראו כי הסטודנטים בקורס הביעו שביעות רצון גבוהה. הסטודנטים דיווחו כי תרומתו של הקורס לפרחי ההוראה היה בעיקר בחשיפה לידע חדש והקניית שיטות למידה מגוונות.

המחקר בדק גם את תרומת הקורס לתפקידם של הסטודנטים כמורים לעתיד, מה מידת העניין שלהם בקורס, ומה לדעתם תרומת הביומימיקרי לתלמיד. התוצאות מראות שבעיני סטודנטים המתמחים במדעים וסטודנטים מהמגזר הבדווי הקורס מעניין יותר וחשוב יותר הן לפיתוח המקצועי והן לתלמידים בהשוואה לסטודנטים שאינם מתמחים במדעים ולסטודנטים מהמגזר היהודי. לסיכום, אומנם ביומימיקרי הוא תחום דעת בצמיחה, אך חשוב להציג תחום זה לפרחי הוראה כמקור לחדשנות פדגוגית ולתהליכי למידה משמעותיים המזמנים למידה אחרת, שתועבר לתלמידיהם ושתאפשר לתלמידים להמציא וליזום מתוך כבוד אל הטבע ושמירה עליו.

מילות מפתח: ביומימיקרי, קיימות, תוכנית לימודים, למידה מבוססת פרויקטים ומקום

המוטיבציה של התלמידים ללמוד מקצועות מדעיים בבתי הספר הערביים בישראל

ד"ר עיסא אלפחל, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי

ד"ר ג'יה דאהר, מכללת אלקאסמי, באקה אלגרביה

מטרת מחקר זה היא לבדוק את רמת המוטיבציה של תלמידים בבתי הספר הערביים השונים (יסודיים, חטיבות הביניים ותיכונים) ללמוד מקצועות מדעיים. השערות המחקר: לתלמידים בבתי הספר השונים (יסודיים, חטיבות הביניים ותיכונים) יש רמת מוטיבציה גבוהה ללמוד מקצועות מדעיים; קיימים הבדלים מובהקים ברמת המוטיבציה ללמוד מקצועות מדעיים בין התלמידים בבתי הספר השונים (יסודיים, חטיבות הביניים ותיכונים); קיימים הבדלים מובהקים ברמת המוטיבציה ללמוד מקצועות מדעיים בין הבנים לבין הבנות בבתי הספר השונים (יסודיים, חטיבות הביניים ותיכונים); קיימים הבדלים מובהקים ברמת המוטיבציה ללמוד מקצועות מדעיים בין התלמידים בעלי רמות שונות של הישגים לימודיים; קיימים הבדלים מובהקים ברמת המוטיבציה ללמוד מקצועות מדעיים בין התלמידים הלומדים אצל מורים לבין התלמידים הלומדים אצל מורות. במחקר השתתפו 838 תלמידים מבתי ספר שונים (יסודיים, חטיבות הביניים ותיכונים) מהמגזר הערבי מארבעת המחוזות: דרום, מרכז, חיפה וצפון. במחקר השתמשנו בשיטת מדגם נוחות והשאלונים חולקו לבתי הספר הניגשים ביותר. השאלון המקורי נלקח מהספרות המקצועית (Glynn, Brickman, Armstrong and Taasobshirazi, 2011) והכיל 25 היגדים הבודקים חמישה ממדים: מוטיבציה פנימית, יעילות עצמית, הגדרה עצמית, מוטיבציית קריירה ומוטיבציה הישגית. לבדיקת השערות המחקר השתמשנו בתוכנית SPSS לחישוב הממוצעים, סטיות תקן, ערכי t וערכי F. ממצאי מחקר זה: רמת המוטיבציה ללמוד מקצועות מדעיים גבוהה אצל התלמידים בכל סוגי בתי הספר (יסודיים, חטיבות הביניים ותיכונים); נמצאו הבדלים מובהקים ברמת המוטיבציה ללמוד מקצועות מדעיים בין שלושת סוגי בתי הספר, ורמת המוטיבציה הגבוהה ביותר נמצאה אצל התלמידים בבתי הספר היסודיים; רמת המוטיבציה ללמוד מקצועות מדעיים גבוהה יותר אצל הבנות מאשר אצל הבנים בכל סוגי בתי הספר (יסודיים, חטיבות הביניים ותיכונים); רמת המוטיבציה ללמוד מקצועות מדעיים גבוהה יותר אצל התלמידים בעלי רמת הישגים גבוהה מאשר אצל התלמידים בעלי רמת הישגים בינונית/נמוכה; רמת המוטיבציה של התלמידים בבתי הספר התיכונים אשר לומדים אצל מורות גבוהה יותר מרמת המוטיבציה של התלמידים אשר לומדים אצל מורים. נדון בממצאים ונסיק מסקנות מתאימות.

מקורות

Glynn, S.M., Brickman, P., Armstrong, N. & Taasobshirazi, G. (2011). Science motivation questionnaire II: Validation with science majors and nonscience majors. *Journal of research in science teaching*, 48(10), 1159-1176.

תהליך יצירת דוגמאות נגדיות ואידוגמאות בהוראת המתמטיקה בקרב פרחי הוראה

מר אסמעיל אלמחדי, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי

מטרתו העיקרית של המחקר המתואר להלן הייתה לבחון באיזה מידה חשיפת פרחי הוראה למתמטיקה ללמידה ממוקדת בדוגמאות נגדיות ואידוגמאות גורמת להם להצליח לייצר דוגמאות נגדיות ואידוגמאות, ומה עמדותיהם כלפי הדוגמאות הנגדיות והאידוגמאות. במחקר זה נבדקה מידת ההצלחה של פרחי הוראה למתמטיקה (אחר ההתערבות) ביצירת דוגמאות נגדיות לטענות מתמטיות שגויות, והאם הם יכלו לספק אידוגמאות עבור הגדרות וטענות מתמטיות.

שאלת המחקר שעליה ניסה המחקר לענות: באיזו מידה חשיפת פרחי הוראה לסביבת למידה ממוקדת בדוגמאות נגדיות משפיעה על יכולתם להפרכת טענות מתמטיות?

במחקר השתתפו 46 פרחי הוראה למתמטיקה במסלול העליסודי במכללה לחינוך. מתוכם 16 השתתפו בקבוצת הניסוי אשר נחשפה להוראה ממוקדת בדוגמאות נגדיות ואידוגמאות לתקופה של כ-3 חודשים רצופים. הם נחשפו פעם בשבוע למשימה שכללה דוגמאות נגדיות ואי דוגמאות כ-10 דקות במהלך השיעור. 30 הסטודנטים הנוספים היו את קבוצת הביקורת. כל המשתתפים במחקר ענו על שאלון מקדים ומסכם (pre-post test). איסוף הנתונים כלל את השאלון וחמישה ראיונות מובנים עם פרחי הוראה שהשתתפו בניסוי ועוד חמישה ראיונות עם סטודנטים מקבוצת הביקורת לשם העמקת ההבנה של הממצאים.

הממצאים העיקריים: 1. המחקר חשף קשיים של פרחי הוראה ביצירת דוגמאות נגדיות לטענות מתמטיות שגויות; 2. המחקר חשף שחשיפת פרחי הוראה ללמידה ממוקדת בדוגמאות נגדיות אינה מביאה לשיפור באופן משמעותי ביכולתם לייצר דוגמאות נגדיות לטענות מתמטיות שגויות; 3. ממצאי המחקר מורים שחשיפת פרחי הוראה ללמידה ממוקדת באידוגמאות מביאה לשיפור ביכולתם לייצר אידוגמאות לטענות מתמטיות.

מהממצאים שהתקבלו מהשאלונים ומהראיונות עלה שבנייה של דוגמאות נגדיות מצד הלומדים היא משימה לא קלה, משימה הדורשת מחשבה והבנה מעמיקה מצד המשתמשים באסטרטגיה של יצירת דוגמאות בהוראת המתמטיקה. אולי היא שימושית ויעילה יותר לתלמידים המצטיינים בלימודיהם. מצד שני חשיפתם ללמידה ממוקדת באידוגמאות סייעה לפרחי הוראה לשפר את יכולתם ביצירת אי דוגמאות.

מקורות

- Shipman, B. A., & Shipman, P. D. (2013). Simple yet hidden counterexamples in undergraduate real analysis. *PRIMUS*, 23(2), 111-120.
- Watson, A., & Mason, J. (2005). *Mathematics as a constructive activity: Learners generating examples*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

ידע מתמטי של מורים לגבי הגדרות בגיאומטריה

ד"ר חילף נאדר, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי

הגדרות מתמטיות הן אבני יסוד של מושגים מתמטיים. הן מספקת תיאור מדויק של המושג וקובעות את הדרישות ההכרחיות להבחנה בין אובייקטים השייכים לקטגוריה המוגדרת לבין אלו שאינם שייכים לקטגוריה המוגדרת (הרשקוביץ, 1989).

במחקר זה השתמשתי במסגרת תיאורטית המשלבת בין התיאוריה של שולמן (Shulman, 1986) לבין התיאוריה של פישביין (Fischbein, 1993) לצורך בדיקת ידע הוראתי של מורים.

מחקר זה מתמקד, בהקשר להגדרות, בנושא גיאומטרי שבו עוסקים במידה רבה בבית הספר העל-יסודי: קווים מיוחדים במשולש. מחקר זה מתייחס לשלושה קווים מיוחדים במשולש: גובה, חוצה זווית ותיכון. הוראת גיאומטריה מחייבת שימוש בהגדרות ויש חשיבות רבה להיכרות ולידע מקיף של המורה עם מהות ההגדרה המתמטית ועם ההגדרות המתמטיות של המושגים הנלמדים בבית הספר. לכן יש חשיבות רבה לבדיקת הידע המתמטי של מורים בבתי ספר על-יסודיים לגבי הגדרות מתמטיות ולקידום הידע בנושא זה.

במחקר השתתפו 32 מורים המלמדים מתמטיקה בבתי ספר על-יסודיים. לבדיקת הידע המתמטי הפורמאלי פותחו שני שאלונים: שאלון "הפקת הגדרות" ושאלון "שיפוט היגדים".

במחקר נמצא כי מרבית המורים מפיקים ומזהים הגדרות של המושגים. עם זאת, בחלק מההיגדים הם השתמשו במושגים לא מדויקים (למשל, "קו" במקום "קטע"). באשר למאפיין המינימליות נמצא כי חלק ניכר מהמורים מתייחס בהקשר למאפיין זה לאורך ההגדרה, לבהירות ההגדרה ולהיבט ההוראתי (כלומר לכך שההגדרה מובנת לתלמידים), ולא לדרישה שהגדרה מתמטית לא תכיל חלקים הנובעים מחלקים אחרים הרשומים בה (שהם למעשה משפטים שנדרשת הוכחה שלהם).

במחקרים שנערכו עד היום בהקשר לידע מתמטי של מורים לגבי המושגים: גובה, חוצה זווית ותיכון במשולשים לא נערכה, למיטב ידיעתי, בדיקה שיטתית של הידע הפורמאלי של המורים.

מתוך הממצאים המרכזיים של המחקר אפשר להציע המלצה מרכזית להכשרה ולקידום מקצועי של מורים, והיא – לכלול התייחסות מעמיקה למאפייני ההגדרות המתמטיות. חשוב להתייחס, בין היתר, לתכונות הקריטיות של המושג ולמאפיין המינימליות.

מקורות

- Fischbein, E. (1993). *The interaction between the formal, the algorithmic and the intuitive components in a mathematical activity*. In R. Biehler, R.W. Scholz, R. Hershkowitz, R. (1989). Visualization in geometry - Two sides of the coin. *Focus on Learning Problems in Mathematics*, 11, 61-76.
- Shulman, L. S. (1986). Those who understand: Knowledge growth in teaching. *Educational Researcher*, 15(2), 4-14.

הרציונל שבבסיס קורס מתקשב בין־לאומי "אנגלית למטרות בינאום"

ד"ר דורון נרקיס, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי

מתברר שקורס בין־לאומי לאנגלית, שיכשיר את המשתתפים בו לעבוד במסגרת בין־לאומית, שונה מאוד מקורסי אנגלית כשפה זרה "רגילים". הקורס שונה הן בסוג האנגלית הנלמדת, והן באופן הלימוד, שמשלב כלים טכנולוגיים רבים. הרצאה זו תתמקד ברציונל לשינוי ובמרכיביו.

מטרת הצגת הקורס היא בהפצת הנחיצות שבו מחד, והשוני המהותי שבו מאידך.

המחקר נועד לספק רציונל לפעולות שננקטו בעת פיתוח הקורס ושהתבררו כחיוניות למחשבה על הוראת שפה בכלל ועל אנגלית בפרט בעידן טכנולוגי זה.

האנגלית היא שפה בין־לאומית הנדרשת לרוב אוכלוסיית העולם ואי־אפשר ללמד אותה יותר לפי מודלים לאומיים/מקומיים. המחקר מציע צורות הוראה ולמידה חדשניות, שבמודאי תעוררנה התנגדות בקרב מורים לאנגלית ואחרים, ועל כן הן מצריכות הסברה תוך הצגתן לעולם.

החידוש במחקר נובע מהעובדה שהוא מתרכז בגישה של "אנגלית בין־לאומית". השפה הבין־לאומית שונה ממה שהיה נהוג בהוראת האנגלית עד היום, והיא מחייבת גישה חדשנית להוראתה.

המחקר הוא מחקר אקדמי שנעשה במתודות של מדעי הרוח, כלומר לא מחקר כמותי ואף לא איכותני, אלא נבנה על תובנות של חוקרי שפה ותרבויות.

מתוך הממצאים עולה כי יש ללמד אנגלית בין־לאומית כדי להתאים את הלומדים לתנאי העבודה הנהוגים כיום בעולם. אנגלית בין־לאומית נלמדת בכלים ובדגשים שונים מאשר אנגלית כשפה זרה, למשל הדגש על תקשורתיות לעומת נכונות.

המסקנה המרכזית של המחקר היא כי קיימת שפה בין־לאומית שהקשר שלה לאנגלית הסטנדרטית הנלמדת במוסדות להשכלה גבוהה רופף. לכן, הוראת האנגלית חייבת לעבור שינוי גם ברמה התוכנית וגם ברמה הפורמלית.

מאורח חיים לנוף תרבותי – תפקיד החקלאות בייצור המקום ב'כפרבר' הנגבי

ד"ר ארנון בן ישראל, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי

בפרזנטציה יוצגו תוצאות מחקר שנערך בשנים 2015-2016, אשר מימנה קרן 'נקודת ח"ן' מבית 'יד הנדיב' – כחלק מתקציב מחקר אישי במסגרת מרכז "מקום-מרחב משמעותי ללמידה", מכללת קיי.

מאות המשפחות הקובעות את ביתן בשנים האחרונות בקיבוצים ובמושבים שבצפון הנגב הן גורם חברתי משמעותי ביותר, ולצד הקהילות הוותיקות, הן משנות את פניו של המרחב הכפרי, כשמודל ה'כפרבר' (Exurb) מוביל ומשקף טרנספורמציה מכפר לפרבר. המשמעות היא התרחקות הקהילה מהעבודה החקלאית עצמה.

אציג בהרצאה זו את תוצאות המחקר שנערך במושב ובקיבוץ בצפון הנגב, אשר קלטו אוכלוסיית משתכנים חדשה וגדולה בשכונות ההרחבה. ע"ב מתודולוגיה משולבת איכותנית וכמותית, יוצגו עמדות ותפיסות בולטות של תושבים/ות ביחס למקום, לדפוס היישובי, לקהילה ולנושא החינוך.

מן השיח עולה שלמרות ירידה דראסטית וגורפת בהשתתפות בעבודה החקלאית, נותרה החקלאות בעלת תפקיד חשוב בהבניית זהות המקום, ובעיקר בערכיות 'הנוף הכפרי והחקלאי', בכינון 'שפה ערכית' משותפת וכבסיס לגישור ולבניית קהילה. החינוך הפורמאלי והבלתי פורמאלי, אשר משמש כוח משיכה מרכזי ליישובים אלה נתפס כזירת הסוציאליזציה המרכזית של הערכים החקלאיים המדומיינים. הטמעת ערכים חקלאיים בתחום החינוך נתפסת כבעלת חשיבות רבה לקהילה. בנוסף, מתברר שלא מתקיים דיאלוג מפורש בקהילות אלו בנוגע למעמד החקלאות ומשמעותיה החברתיות-תרבותיות השונות. אציין שהפעילות החקלאית המגוונת באזור, הכוללת גידולי שדה, משק חי ומטעים, נותרה אינטנסיבית, אולם היא מופעלת בידי תאגידי חקלאיים, קבלנים ופועלים זרים. לפעילות זו יש השלכות סביבתיות, המעוררות מתחים ועימותים. בשל שבריריותו של מרקם היחסים בין חלקי הקהילה בגלל הבדלי גישות ואינטרסים מאיר המחקר את חשיבות הדיאלוג בנושא החקלאות כחלק מדיון יסודי על עתיד הקהילות וכמרכיב בעיצוב חקלאות בת־קיימא באזור.

מחקר בהוראת נושאים בתורשה וגנטיקה בהקשר של תופעת נישואי קרובים

ומחלות גנטיות בחברה הבדואית כבסיס לשינוי עמדות

ד"ר אמאל אבו סעד, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי

חינוך לבריאות נועד לגרום לאנשים לשנות את אורחות חייהם. התוכנית שנבדקה במחקר זה שואפת להשיג מטרה זו בטווח הרחוק על ידי הגברת המודעות של התלמידים הבדווים לסכנה הכרוכה בנישואי קרובים והצגת אפשרויות אחרות כתחליף למסורת של נישואים עם בני דודים או בתוך המשפחה.

המטרה העיקרית של מחקר זה הייתה פיתוח מודעות כבסיס לשינוי עמדות בקרב תלמידים לגבי ייעוץ גנטי, ביצוע בדיקות טרום לידתיות ונישואי קרובים. המחקר שבוצע הוא מחקר ניסויי מבוקר בתהליך של פרה-פוסט טסט (pre-post test). אוכלוסיית המחקר כללה תלמידי כיתות ט' בארבעה בתי ספר. בחירת חתך הגיל נבע מהרצון לספק ידע רלוונטי לתלמידים טרם נשירת בנות מהמערכת. שני בתי ספר השתתפו בתוכנית הניסויית ושניים השתתפו בתוכנית הרגילה של משרד החינוך כקבוצת ביקורת. הממצאים הראו הבדל מובהק ברמת הידע של התלמידים בתוכנית הניסויית בנושאים, כמו מחלות תורשתיות, נישואי קרובים וידע כללי בתורשה בהשוואה לקבוצות הביקורת שלמדו בתוכנית הרגילה. כמו כן נרשמה תוצאה מובהקת ביכולת היישום של הידע של הקבוצות בניתוח סיטואציות מהחיים. בשתי התוכניות נרשמה עלייה ברמת הידע של התלמידים בתכנים הנלמדים, אך רק בתוכנית הניסויית נרשם שינוי עמדות בקרב בנים ובנות ביחס לנישואי קרובים, ייעוץ גנטי ובדיקות טרום לידה. התוכנית הניסויית כללה סימוכין מתוך מקורות הדת (הקוראן והסונה) התומכים בידע המדעי בנושא. הממצאים מעלים סימני שאלה לגבי תקפותה של התוכנית המקובלת היום בבתי הספר והצורך בדיון מחודש בתכניה ובדרכי הפעלתה.

תוכנית חינוכית חדשה לשיפור היציבה ושיפור איכות החיים בקרב סטודנטים

ד"ר איריס גיל, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי

מחקר זה יציג תוכנית חינוכית חדשה לשיפור היציבה ושיפור איכות החיים בקרב סטודנטים. למונח "איכות חיים" אין הגדרה אחת יחידה ומייחסים לו היבטים שונים כחיי משפחה, חברה ובריאות. תיאוריות שונות בנושא קידום הבריאות מציעות היום לכלל הציבור תוכניות כדי להגדיל את השתתפותם של האנשים בפעילויות גופניות לשם שיפור איכות חייהם. אחד הנושאים שפעילות גופנית מטפלת בו הוא היציבה. כמעט כל בני האנוש נולדים עם פוטנציאל ליציבה נכונה. אך סיבות רבות ושונות גורמות כמעט לכולנו לליקוי יציבה שונים. מטרת מחקר זה היא לבחון את הקשר שבין חינוך פיזי ליציבה נכונה של הגוף לבין איכות החיים בעקבות תוכנית התערבות בשיטת פלדנקרייז ובשיטה חדשה – M.A.P. המחקר חשוב מפני שאנשים רבים סובלים מליקויים ושינויים רבים ביציבתם הפוגעים באיכות חייהם ועדיין (לפחות עד עריכת מחקר זה) שיטת פלדנקרייז לא נחקרה בהקשר זה. המחקר מציג תפיסה חדשה להבנת איכות החיים כסינגריה בין היבטים רגשיים לפיזיים, הניתנים לשיפור על ידי תוכנית המשלבת את שיטת M.A.P. ושיטת פלדנקרייז. מדובר במחקר משולב: כמותי ואיכותני. תוכנית חינוכית חדשה התקיימה במהלך 28 שיעורים בקרב 243 סטודנטים מהטכניון. הסטודנטים נבדקו לפני תוכנית ההתערבות, במהלכה ובסופה. הכלים לאיסוף מידע היו שני שאלונים, מכשיר דיגיטל אינקלינומטר, מדד מצב רוח (VAS), מד מטר. ממצאי המחקר מעידים על שיפור באיכות החיים וביציבה של הנחקרים. על פי הממצאים האיכותניים (בלבד), נמצא קשר בין השיפור באיכות החיים לבין השיפור ביציבה. למשתתפים בתוכנית ה-M.A.P. היה יתרון יחסי. מסקנה מרכזית מתוצאות המחקר היא כי ניתן ואף רצוי לכלול את יציבת הגוף כחלק ממרכיבי איכות חייו של האדם. כדאי ורצוי לשלב תוכניות חינוכיות פיזיות לשיפור היציבה במתכונת דומה, במסגרות שונות כבתי ספר ומקומות עבודה.

מי שומר על איכות הקול של המורים בישראל?

ד"ר קלאודיה אנבה, המכללה האקדמית לחינוך ע"ש קיי

ידוע בארץ ובעולם כי אנשי הוראה נמצאים בסיכון גבוה להרגיש עייפות קולית וצרידות כרונית במהלך יום עבודה ולאורך שנים. יתרה מזאת, מחקרים מראים כי ביצועי התלמידים מושפעים לרעה כשהמשימה מוצגת בקול צרוד (Morsomme, Minell & Verduyck, 2011).

בנוסף, רוב המורים פונים לבדיקות ולטיפול בקול כשהצרידות נמשכת זמן רב (בין חודשים לשנים) או כשהמצב חמור מאוד. כתוצאה מכך המערכת נפגעת כשהמורה צריך להיעדר מהעבודה למספר ימים עד שקולו משתפר. תופעה זו שכיחה בישראל ולכן מומלץ להכשיר את המורים העתידיים לשמירה על איכות קול תקינה כחלק מהלימודים במכללות לחינוך. כך אפשר לתת מענה לאנשי הוראה איך למנוע שימוש לא נכון בקול במהלך יום עבודה כבר בשלבים הראשונים של עבודתם.

מחקר זה הוא מחקר פיילוט, המבוסס על קורס של 14 שבועות שהתקיים בארגון המורים (סניף באר שבע-ישראל) ובו השתתפו 13 מורים. במהלך הקורס למדו אנשי הוראה איך לטפל בהפרעות קול ולגלות מהם "ההרגלים" שעלולים להפריע לשימוש במערכת הקול ולניצולו בזמן העבודה. כמו כן, במהלך הקורס למדו המורים איך "לחסוך" בקול שלהם במהלך יום עבודה ובשעות שלאחר מכן. תוצאות הקורס נמדדו על ידי שאלון – "שאלון לאפיון השימוש בקול" (Enbe, 2015) שהועבר גם בתחילת הקורס וגם בסופו.

במהלך ההרצאה אציג את ההדרכה שניתנה למורים בקורס ודרך כך איך המורה יכול ללמוד איך לשמור על קול בריא במהלך יום עבודה ואף לכל החיים.

מקורות:

Dominique Morsomme, Laura Minell and Ingrid Verduyck (2011). Impact of teachers' voice quality on children's language processing skills. *VOCOLOGIE: stem en stemstoornissen*. Themanummer Logopedie.

Enbe Claudia (2015). שאלון לאפיון השימוש בקול. <http://drclaudia.co.il/voicetreatment/questionnaire/>